

Mr. hfz. Halil Mehtić

NAJISTAKNUTIJI HAFIZI U VRIJEME VJEROVJESNIKA, S.A.V.S.

Sažetak

Kur'an je posljednja Allahova, dž.š., objava upućena preko meleka Džibrila, Muhammedu, s.a.v.s., svim ljudima. Allah Uzvišeni je zagantirao njeno čuvanje što razumijemo iz kur'anskog teksta i riječi Vjerovjesnika, s.a.v.s. Jedan od načina čuvanja Kur'an je i pamćenje Kur'ana napamet (hifz). Prvi hafiz bio je sam Vjerovjesnik, s.a.v.s., koji je stimulirao ashabe na njegovo pamćenje, u čemu su ga mnogi slijedili. Tragom Poslanikovih hvala za hafize, ta praksa zadržana je među muslimanima sve do danas.

Među islamskim učenjacima podvojena su mišljenja koliko je ashaba znalo Allahovu Objavu napamet za života Njegova Poslanika, s.a.v.s. Mi smo se opredijelili za njih sedam koje u tri različite predaje spominje Imam Buhari u svojoj autentičnoj zbirci hadisa «*Sahihu*». Imena sedmorice ashaba koji su u vrijeme Vjerovjesnika naučili cijeli Kur'an napamet su 'Abdullah bin Mes'ud, Salim mevla Ebu Huzejfe, Mu'az bin Džebel, Ubej bin K'ab, Zejd bin Sabit, Ebu Zejd i Ebud-Derda'. Upravo ovim redoslijedom smo ih predstavili u ovom radu, iznoseći najinteresantnije detalje iz njihovih života, koji su nam bili dostupni.

Uvod

Neka je hvaljen i uzvišen Onaj koji robu Svome objavljuje Kur'an da bi svjetovima bio opomena, Onaj kome pripada vlast na nebesima i na Zemlji, koji nema djeteta, koji u vlasti nema ortaka i koji je sve stvorio i kako treba uredio! Neka su najljepši blagoslovi i najpotpuniji selami na donosioca radosne vijesti, Allahova Poslanika, prvaka među odabranim, koji je ljudima put istine pokazao i izveo ih iz tmina na svjetlo dana. Neka Uzvišeni svojom

milošću obaspe i njegov eli bejt, vrle ashabe i sve one koji se trude u slijeđenju njihovog puta.

Prije nego što se nadnesemo na zadatu temu, smatramo neophodnim u uvodnom dijelu kazati nekoliko riječi o Kur'anu i važnosti njegovog učenja. Potom držimo, također, uputnim ukazati na odnos prvih generacija islama naspram Kur'ana, posebno u domenu njegovog učenja i pamćenja, kao jednog od oblika očuvanja autentičnosti posljednje nebeske Knjige.

Kur'an je Knjiga u koju nema sumnje. On je uputa bogobojaznim, opomena i savjet, lijek za ljudske duše i milost vjernicima. Kur'an je za muslimane Riječ Allahova, objavljena posljednjem Poslaniku, s.a.v.s., na arapskom jeziku preko meleka Džibrila. Njegov izraz natopljen je snagom božanske riječi; otud veličanstvenost njegovih poruka i njegovog stila, koji nije stih niti proza. Stoga je Kur'an najveća mu'džiza (fenomen) Allahovog Poslanika, s.a.v.s., i osnovni izvor dini-islama.

Zbog svojih univerzalnih poruka, od samog objavljivanja do danas, milioni muslimana iz Kur'ana crpe nadahnjujuću snagu za ostvarenje ciljeva ovog i budućeg svijeta. Promatrano s ove vremenske distance, pouzdano možemo reći, da ni jedna knjiga u ljudskoj povijesti, nije tako dominantno utjecala na tokove ljudske kulture i civilizacije, kao Kur'an. Nijedna knjiga do danas nije toliko prepisivana, proučavana, učena napamet, niti prevedena na sve relevantne svjetske jezike kao Kur'an časni. Nijedna u tolikoj mjeri ne izaziva divljenje, ne pobuđuje želju za stalnim vraćanjem, niti smiruje ljudska srca i ima iscjeliteljsku moć, poput Kur'ana.

Imajući u vidu nebrojene vrline Allahove Knjige, sasvim je razumljivo što se insistira na njenom neprestanom učenju i proučavanju. Smisao čitanja Kur'ana i jeste radi razmišljanja i postupanja po njemu. Učenje Kur'ana ubraja se u odlikovane ibadete za koje Svevišnji obećava nagrade. *«Oni koji Allahovu Knjigu čitaju i namaz obavljaju i od onoga čime ih Mi opskrbljujemo udjeljuju, i tajno i javno, mogu se nadati nagradi koja neće nestati...»*¹

I Vjerovjsnik, s.a.v.s., je pun riječi hvale za one koji se druže s Allahovom Knjigom, posvećuju joj pažnju, pronicu u značenja njenih sadržaja i svoje ponašanje usklađuju prema njenim principima. Sve hadiske zbirke imaju posebna poglavlja *«Fedailul-*

¹ Fatir, 29.

Kur'an» koja navode riječi Allahova Poslanika, s.a.v.s., u vezi s učenjem Kur'ana. Evo nekoliko karakterističnih hadisa o ovoj temi:

- Osman bin 'Affan, radijallahu anhu, prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: " خَيْرُكُمْ مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَلَّمَهُ . "
- «Najbolji je onaj koji uči Kur'an i druge podučava Kur'anu»²
- " إِنَّ اللَّهَ مِنَ النَّاسِ أَهْلِينَ , قِيلَ مَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ : أَهْلُ الْقُرْآنِ , هُمْ أَهْلُ " " الله وخاصته . "
- «Zaista Allah među ljudima ima svoju čeljad.» Neko je upitao: 'A ko su ti, Allahov Poslaniče?' «Zaljubljenici u Kur'an su Allahova čeljad i Njegovi odličnici», odgovorio je.»³
- مَنْ تَعَلَّمَ الْقُرْآنَ وَعَمِلَ بِهِ , أَلَيْسَ وَالِدَاهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ تَاجًا ضَوْؤُهُ أَحْسَنُ مِنْ ضَوْءِ الشَّمْسِ , فَيَقُولَانِ : بِمِ أَعْطَيْنَا هَذَا ؟ فَيَقَالُ : بِأَخَذِ وَلَدِكُمَا لِلْقُرْآنِ . "
- «Ko bude učio Kur'an i postupao po njemu, na Sudnjem danu, njegovi roditelji bit će krunisani krunom čija će svjetlost biti ljepša od sunčeve svjetlosti. Oni će tada reći: 'Na osnovu čega nam je ovo dato? Reći će im se: 'Zbog privrženosti vašeg djeteta Kur'anu.»⁴

Učenje Kur'ana napamet (hifz)

Budući da je Kur'an glavni izvor iz kojeg se crpe propisi koji reguliraju uređenje života ljudi u svim sferama njihovog ovosvjetskog života, on mora biti sačuvan u formi u kakvoj je objavljen. Radi toga Allah, subhanehu ve te'ala, obećao je čuvanje Kur'ana rekavši: «*Mi uistinu, Kur'an objavljujemo, i zaista ćemo Mi nad njim bdjeti.*»⁵ U narednim ajetima Uzvišeni uz garanciju čuvanja spominje i njegovo pravilno učenje i razumijevanje rekavši svome Poslaniku: «*Mi smo ga dužni sakupiti (čuvati) da bi ga ti čitao. A kada ga čitamo, ti prati čitanje njegovo, a poslije, Mi smo ga dužni objasniti.*»⁶

Ibn Kesir kaže da ovim ajetima Uzvišeni ističe tri garancije u vezi s Njegovom objavom: «čuvanje Kur'ana u prsima Poslanika, s.a.v.s., učenje Kur'ana i objašnjenje njegovih značenja.»⁷

² Bilježi Buhari u "Sahihu" u poglavlju *Fedailul-Kur'an*, hadis br. 5027.

³ Bilježe: Imam Ahmed u "Musnedu" hadis br. 11883., i Hakim u "Mustedreku" hadis br. 2046.

⁴ Bilježe: Imam Ahmed u "Musnedu" hadis br. 15218., i Hakim u "Mustedreku" hadis br. 2086.

⁵ El-Hidžr, 9.

⁶ El-Kijame, 17-19.

⁷ Vidjeti: "Tefsir Ibin Kesir", str. 1452.

Zahvaljujući ovoj činjenici posljednja Allahova, dž. š., objava nije doživjela sudbinu ranijih objava čije je čuvanje Uzvišeni prepustio ljudima, kao naprimjer Tevrat o čemu se u samom Kur'anu veli: «*Mi smo objavili Tevrat, u kome je upustvo i svjetlo. Po njemu su Jevrejima sudili vjerovjesnici, koji su bili Allahu poslušni i čestiti ljudi, i učeni, od kojih je traženo da čuvaju Allahovu knjigu, i oni su nad njom bdjeli...*»⁸

Uz navedene ajete koji govore o božanskom čuvanju autentičnosti Objave i pamćenja Kur'ana napamet (hifz), je, također, jedan od bitnih oblika čuvanja njegove originalnosti. Vrlo je indikativan hadisi kudsi u kojem Uzvišeni svome Vjerovjesniku kaže: " وَأَنْزَلْتُ عَلَيْكَ كِتَابًا لَا يَغْسِلُهُ الْمَاءُ . " «Ja sam ti objavio Knjigu koju voda ne može saprati.»⁹ Dakle, Kur'an nije knjiga koja se čuva na listovima hartije, koja je podložna brisanju i nestajanju, već je Kur'an pohranjen u srca i memorije muslimana koji ga čuvaju. Rečeno je za sljedbenike Kur'ana uz ostalo: «da su njihovi indžili u njihovim srcima», što znači da pamte Kur'an, a ne recitiraju ga samo s papira kao što to čine sljedbenici drugih svetih knjiga.

Hafizi imaju prednost nad ostalim ljudima

Tokom svoje poslaničke misije Alejhisselam je poticao ashabe na pamćenje Kur'ana napamet, ukazujući na prednost koju će imati i na ovom i na budućem svijetu.

Džabir bin 'Abdullah kaže da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., ukopavajući po dva šehida nakon Bitke na Uhudu pitao: أَيُّهُمَا أَكْثَرُ الْقُرْآنَ ؟ " «Ko je od njih dvojice znao više Kur'ana napamet?» Nakon što bi ashabi pokazali na jednog od njih, Resulullah bi toga prvog stavio u zajednički im kabur.»¹⁰

Prenosi se od Ebu Mes'uda El-Ensarija El-Bedrija, radijallahu anhu, da je Resulullah, s.a.v.s., rekao: " يَوْمَ الْقَوْمِ أَقْرَبُ لَهُمْ لِكِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى . " «Ljude će predvoditi u namazu onaj ko najviše i najbolje uči Knjigu Allaha Uzvišenog.»¹¹

'Abdullah bin 'Abbas, radijallahu anhuma, je rekao: " كَانَ الْقُرَّاءُ أَصْحَابَ مَجْلِسِ عَمْرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ وَمَشَاوِرَتِهِ كَهَوْلًا كَانُوا أَوْ شُبَّانًا . " «

⁸ El-Maide, 44.

⁹ Ovo je dio podužeg hadisa koga bilježi Muslim u "Sahihu" u poglavlju *Kitabul-dženneti ve ne'imaha*, hadis br. 5109.

¹⁰ Bilježi Buhari u "Sahihu", u poglavlju *El-Megazi*, hadis br. 3851.

¹¹ Bilježe: Muslim u "Sahihu" hadis br. 673., Tirmizi u "Sunenu", hadis br. 235. i 2773., Ebu Davud u "Sunenu" hadisis br. 582.

«Istaknuti učaci Kur'ana (hafizi), bili su članovi savjetodavnog vijeća (šure) za vrijeme halife Omera, bez obzira na njihovu starosnu dob.»¹²

'Abdullah bin 'Amr bin El-'As prenosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao:

" يُقَالُ لِقَارِي الْقُرْآنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ : إقرأَ وَرَتَّقْ وَرَتَّلْ كَمَا كُنْتَ تُرَتِّلُ فِي الدُّنْيَا , فَإِنَّ مَنَزَلَتَكَ عِنْدَ آخِرِ آيَةٍ تَقْرَؤُهَا . "

«Reći će se na Sudnjem danu onome ko bude (napamet) učio Kur'an: 'Uči i penji se! Uči kao što si na dunjaluku učio, tvoj stepen u Džennetu bit će tamo gdje proučiš posljednji ajet!»¹³

Prenosi se da je neki čovjek susreo Vjerovjesnika, s.a.v.s., i rekao mu: «Allahov Poslaniče, kupio sam dio imovine toga i toga, i ostvario sam dobit toliku i toliku», našto mu je Poslanik odgovorio: " ألا أَتَيْتُكَ بِمَا هُوَ أَكْثَرُ رِبْحًا مِنْهُ " 'Hoćeš li da ti kažem šta je veća dobit od toga?', a ovaj je upitao: 'Pa zar postoji veća dobit?', a Alejhisselam mu je odgovorio: " رَجُلٌ تَعَلَّمَ عَشْرَ آيَاتٍ " 'Kad čovjek napamet nauči deset ajeta!' Potom je ovaj otišao, naučio deset ajeta, došao Vjerovjesniku i izvijestio ga o tome.»¹⁴

Nasuprot gornjih predaja Alejhisselam je uporedio onog koji ne pamti ništa iz Kur'ana sa razrušenom kućom rekavši: " إِنَّ الَّذِي " 'Čovjek u čijoj nutrini (memoriji) nema ništa iz Kur'ana sličan je ruševnoj kući.»¹⁵

Interesiranje ashaba za učenjem Kur'ana

Imajući u vidu rečeno, sasvim je razumljivo da su ashabi, kao gorljivi sljedbenici Allahova Poslanika, s.a.v.s., poklanjali veliku pažnju učenju i naučavanju Kur'ana. U predgovoru knjige «Pamćenje Kur'ana napamet (*hifz*), naš istaknuti alim Mehmed ef. Handžić navodi primjere nekolicine ashaba koji su imali posebna zaduženja na planu afirmacije učenja i pamćenja Kur'ana. Tako on spominje da je 'Ubade bin Samit bio zadužen za podučavanje Kur'ana onih ashaba, koji su boravili u pozadini Alejhisselamove

¹² Bilježi Buhari u "Sahihu", u tefsiru sure *El-E'araf*, poglavlje *خذ العفو وأمر* (8/229 بالمعروف وأعرض عن الجاهلین).

¹³ Bilježe: Tirmizi u "Sunenu", hadis br. 2914, i za njega kaže da je hasenun-sahihun, i Ebu Davud, u "Sunenu", hadis br. 1464.

¹⁴ Bilježe: Taberani u "El-Kebiru", hadis br. 8012., i Hakim u "Mustedreku", hadis br. 2044., i kaže da je sahih po kriterijima Muslima, a Hejsemi u "Medžme'uz-zevaidu", da su mu prenosioci puzdani, 7/342.

¹⁵ Bilježi: Tirmizi u "Sunenu", hadis br. 2913., i kaže za njega da je hasenun-sahihun.

džamije (ehlus-suffe). A još prije Hidžre u Medinu je poslao Mus'ab bin 'Umejra, da tamošnji svijet podučava Kur'anu. Zbog toga su ga u Medini zvali učiteljem «*el-mukri*». Sa istom zadaćom, Vjerovjesnik, s.a.v.s., je poslao Mu'az bin Džebela u Jemen, a nakon osvojenja Mekke ostavio ga je da stanovništvo uči čitanju Allahove knjige. Kako navode Vakidi i Ibn Sa'd, u Medini je od smog početka postojala kuća, neka vrsta centra, «*Darul-kurra?*» za one koji su naučavali Kur'anu.¹⁶

Vjerovjesnik, s.a.v.s., je objavljeni tekst Kur'ana prvi pamtio. Učivši ga glasno na namazima ashabi su ga pomno slušali i pamtili. Svake godine melek Džibril je preslušavao Poslanika, s.a.v.s., koji bi pred njim proučio, do tada objavljeni tekst Kur'ana (*mu'areda*). U godini njegovog preseljenja na Ahiret, Poslanik, s.a.v.s., je pred njim Kur'an proučio dva puta i to je bila neka vrsta provjere upamćenog. Inače svaki ashab pamtio je nešto iz Kur'ani kerima. Neki su znali više a neki manje. Oni koji su pokazali poseban interes i darovitost, i naučili veći dio Kur'ana napamet, u narodu su bili poznati kao karije (*kurra'*). Takvih je bilo dosta što se može razumjeti iz historijskog podatka kada je Resulullah, s.a.v.s., četvrte godine po hidžri poslao sedamdeset ashaba karija, izvan Medine radi podučavanja Kur'anu, a koji su kod izvora «*Me'une*» do zadnjeg poginuli.¹⁷

Skoro isti gubitak muslimani su doživjeli ubrzo poslije Poslanikove, s.a.v.s., smrti, u Bici na Jemami, sa lažnim poslanikom, Musejlemom El-Kezzab, kojom prilikom je poginulo preko sedamdeset karija. Bojazan da se nešto slično ne pojavi još koji put, nagnala je halifu Omera bin El-Hattaba, da Kur'an sabere u jednu zbirku (*mushaf*).

Koliko je bilo hafiza u vrijeme Muhammeda, a.s.?

U literaturi koja se bavi ovom problematikom u vrijeme Allahova Poslanika, s.a.v.s., navode se različiti podaci. U hadiskim djelima spominje se nekoliko predaja o broju hafiza u vrijeme Poslanika, s.a.v.s. Buharija u svom «*Sahihu*» bilježi da je 'Abdullah bin 'Amr bin El-'As, r.a., rekao čuo sam Vjerovjesnika,

¹⁶ H. Mehmed Handžić, "Pamćenje Kur'ana napamen (*hifz*) (Hafizi u Sarajevu od 1878. do danas), Glavni odbor "EL-HIDAJE", Sarajevo, 1943. str. 2-3.

¹⁷ Vidjeti Es-Sujuti, "El-Itkan fi ulumil-Kur'an", Mektebetu Darit-turas, Kairo, bez god. izdanja, 1/199., i 'Abdul-Mu'ti Muhammed Rijad Tulejmat, "El-Halkatul-Kur'anijje" Daru Nuril-mektebat, Džida, 1421/2000. str. 34.

s.a.v.s., da je rekao: *خُذُوا الْقُرْآنَ مِنْ أَرْبَعَةٍ , مِنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ وَسَالِمٍ وَمُعَاذِ بْنِ كَعْبٍ .*

'Uzimajte (učite) Kur'an od ove četvorice: Abdullaha bin Mes'uda, Salima, Mu'aza, i 'Ubej bin Ka'ba.»¹⁸

Buhari navodi i drugu predaju od Katade u kojoj stoji da je on rekao: «Pitao sam Enesa bin Malika, ko je znao napamet Kur'an u vrijeme Vjerovjesnika, s.a.v.s.? pa mi je rekao: 'Četvorica, i svi su ensarije; Ubej bin Ka'b, Mu'az bin Džebel, Zejd bin Sabit i Ebu Zejd.»¹⁹

U odnosu na prethodni hadis postoje rezlike u imenima ashaba za koje se kaže da su bili hafizi. I u narednoj predaji navode se drugačija imena što ukazuje na povećeni broj ashaba hafiza, u odnosu na prvu četvoricu. Buharija, također, navodi izjavu Enesa, radijallahu anhu, da je rekao: «Vjerovjesnik, s.a.v.s., je preselio, a Kur'an su napamet znala samo četvorica: Ebud-Derda', Muaz bin Džebel, Zejd bin Sabit i Ebu Zejd.»²⁰

Kada zbrojimo imena spomenutih ashaba-hafiza, u tri navedene predaje Buharijinog «*Sahiha*» dolazimo do cifre od sedam drugova Poslanika, s.a.v.s., koji su znali napamet cijeli Kur'an, još za njegova života. Međutim, neki izvori navode još priličan broj ashaba za koje se tvrdi da su znali cijeli Kur'an napamet, ili su ga naučili neposredno poslije Poslanikove, s.a.v.s., smrti. Isti izvori navode i razloge zbog kojih se ističu samo spomenuti ashabi, a zašto su izostavljeni ostali koji su na onovu nekih predaja i konkretnih pokazatelja, također, bili hafizi za vrijeme Alejhisselama. Tako Ibnu Hadžer, osvrćući se na gornju predaju Enesa bin Malika i dokazujući da je osim spomenute sedmorice bilo još ashaba koji su znali Kur'an napamet, navodi mišljenje El-Kadija Ebu Bekr El-Bakilanija, koji iznosi razloge zašto Enes spomnje samo četvoricu a ne spominje i ostale koji su bili hafizi. Ti razlozi su po njegovom mišljenju sljedeći:

1. Zbog toga što je ta činjenica bila nepoznata Enesu i zato ih nije mogao spomenuti.

¹⁸ Vidjeti Ibn Hadžer El-Askalani, "Fethul-Bari", "Kitabu fedailil-Kur'an, Babul-Kurrai min ashabin-Nebijji, s.a.v.s. Darul-Fikr, Bejrut, 1411/1991, hadis br. 4999. 10/56.

¹⁹ Navedeno djelo, hadis br. 5003., 10/57.

²⁰ Navedeno djelo, hadis br. 5004., 10/57.

2. Ostali nisu spomenuti zbog toga što kao navedena četvorica, nisu poznavali sve kiraete i dijalekte na kojima je Kur'an objavljen.
3. Zato što ostali nisu prepisivali Kur'an, niti se od njih prepisivao.
4. U ovu kategoriju svrstani su samo oni koji su Kur'an naučili slušajući ga direktno iz Alejhisselamovih usta a ne posredstvom drugog učača.
5. Zato što ostali nisu bili uključeni u proces podučavanja drugih i tako postali poznati kao oni koji su to radili.
6. Zato što ostali nisu učestvovali u njegovom skupljanju i pamćenju istovremeno, kao četvoroica spomenutih, zbog čega su im bili nedostupni posljednji objavljeni ajeti s kojima su se suočili tek nakon Alejhisselamove smrti.
7. Zato što je suština hifza slušanje i pokornost. Ahmed u poglavlju o zuhdu navodi predaju od Ez-Zahirijje koji spominje da je neki čovjek došao Ebu Derdau i rekao mu: «Zaista je moj sin naučio Kur'an napamet!» A ovaj je odgovorio: «Bože mi oprost! Kur'an je naučio samo onaj ko sluša i pokorava se!»
8. Zato što su se mnogi ashabi razišli po raznim pokrajinama islamske države te zbog toga nisu bili poznati kao hafizi.
9. Zato što su neki ashabi svjesno prikrivali svoj hifz bojeći se samodopadnosti i pokazivanja prd svijetom, itd.²¹

U drugim predajama navodi se da je Ebu Bekr, radijallahu anhu, bio hafiz za vrijeme Poslanika, s.a.v.s. U prilog toj tvrdnji Ibn Hadžer navodi činjenicu njihovog čvrstog prijateljstva i svakodnevnog druženja. On spominje izjavu hazreti Aiša, r.a., u kojoj se kaže da im je Poslanik dolazio i jutrom i večerom (*bukreten ve 'ašija*). Ibn Hadžer, također, ističe da je Ebu Bekr u dvorištu svoje kuće sagradio mesdžid gdje je učio Kur'an i ono što bi se objavilo. Možda glavni podatak koji ide u prilog tvrdnji da je Ebu Bekr bio hafiz za vrijeme Allahova Poslanika, s.a.v.s. je hadis: «Ljude u namazu predvodi onaj koji najbolje i najviše zna Kur'an». Budući da je Poslanik, s.a.v.s., odredio Ebu Bekra da predvodi

²¹ Vidjeti: Ibn Hadžer, "*Fethul-Bari*", "Kitabu fedailil-Kur'an, Babul-Kurrai min ashabin-Nebijji, s.a.v.s. 10/62-63., i Es-Sujuti, "*El-Itkan*", 1/200-201.

namaz u vrijeme njegove teške bolesti, ukazuje na činjenicu da je on bio najupućeniji u Kur'an u to vrijeme.²²

En-Nesai vjerodostojnim lancem prenosilaca navodi predaju od 'Abdullaha bin Omera koji je rekao: «Naučio sam Kur'an napamet i učio sam ga svaku noć. Obavijestio sam Vjerovjesnika, s.a.v.s., o tome i on mi je rekao: 'Uči ga jednom mjesečno»²³

Ibn Ebi Davud navodi hasen predaju od Muhammed bin Ka'ba El-Kurezija koji je rekao: «U vrijeme Resulullaha, s.a.v.s., petorica ensarija su znali Kur'an napamet: Muaz bin Džebel, 'Ubade bin Samit, Ubejj bin Ka'b, Ebud-Derda i Ebu Ejjub El-Ensari.»²⁴

Ibn Hadžer, također, navodi da je i hazreti Alija znao cijeli Kur'an napamet «onako kako je objavljen.»²⁵

Ebu 'Ubejd u «*Kitabul-Kurra*» ističe: «Poznate karije u vrijeme Alejhisselama bili su: od muhadžira; četvorica prvih halifa, Talha, Sa'd, Ibn Mes'ud, Huzejfe, Salim, Ebu Hurejre, Abdullah bin Es-Saib, El-'Ubadele, Aiša, Hafsa i Ummu Selema. Iz reda ensarija spominju se: 'Ubade bin Es-Samit, Mu'az koji je imao nadimak Ebu Halime, Mudždžemmea' bin Džarije, Fedale bin 'Ubejd i Mesleme bin Muhalled.

Imenima ensarija, Ibn Ebi Davud, u djelu «*Kitabuš-šeri'a*» dodaje još imena Temim bin Evsa Ed-Darija i 'Ukbe bin 'Amira koji su kompletirali hifz nakon Vjerovjesnikove, s.a.v.s., smrti, dok Ebu 'Amr Ed-Dani, spominje i Ebu Musaa El-Eš'ariju, 'Amr bin El-'Asa i Ummu Vereku.²⁶

U citiranom djelu, Handžić, rahmetullahi alejh, govoreći o ashabima «koji su znali cio Kur'an napamet i bili u pravom smislu hafizi» kaže: «Između njih poznati su: Ubejj ibn Ka'b, Zejd ibn Sabit, Ebu Zejd, Muaz ibn Džebel, Ebud-Derda', Sa'd ibn Ubade, Ebu Bekr, Alija, Osman, Ebu Ejjub, Temim ed-Dari i dr. Razumije se da se broj hafiza među njima kasnije povećao. Među hafizima za vrijeme Alejhisselama spominje se i jedna žena, Ummu Vereka²⁷ bint Abdullah ibn Haris el-Ensari.»²⁸

²² Vidjeti prethodna dva izvora.

²³ Vidjeti "El-Itkan", 1/202.

²⁴ Isto.

²⁵ Vidjeti "Fethul-Bari" 10/63.

²⁶ Vidjeti: "Fethul-Baari" 10/63., i "El-Itkan" 1/202-203.

²⁷ Imam Sujuti u svom "Itkanu" vezano za ovu sahabijku iznosi sljedeće: Pričao nam je El-Velid bin 'Abdulla bin El-Džemi' koji kaže: 'Pričao mi je moj djed o Ummi Vereka bin 'Abdullah bin El-Haris, da ju je Resulullah posjećivao i da ju

Iz navedenog se da primijetiti da među učenjacima nema jedinstvenog mišljenja o broju hafiza u vrijeme Allahova Poslanika, s.a.v.s. Za ovu priliku, u nastavku našeg rada, mi ćemo, inša Allah, navesti najvažnije biografske podatke sedmorice ashaba koje spominje imam Buhari u tri predaje njegovog «*Sahiha*», budući da se ta imena najviše spominju i da su te predaje s najvišim stepenom vjerodostojnosti.

'Abdullah bin Mes'ud bin Gafil bin Habib El-Hezeli, Ebu 'Abdirrahman

عبد الله بن مسعود بن غافل بن حبيب الهذلي, أبو عبد الرحمن
(umro 32.h./653.),

Bio je ugledni sahabija koji se isticao u kiraetu, tefsiru i fikhu, slovio je kao alim među ashabima. U dva navrata činio je hidžru zbog islama. Poslije Alejhisselama prvi je od ljudi koji je učio Kur'an naglas. Učio ga je kod Kabe i zbog toga bio žestoko kažnjen od strane mušrika. Puno je volio i koristio mirise. Kada bi prolazio ulicom, komšije su znale da je on prošao, zbog mirisa koji se širio iz njega.

Učestvovao je u Bici na Bedru, a u Bici na Jermuku postigao je veliku slavu i dijelio je ratni plijen. Od njega se prenosi mnogo hadisa. Buharija od njega prenosi dvadeset i jedan hadis, Muslim trideset i pet, a ostali imami u hadisu osamsto četrdeset hadisa. Rodom je iz Mekke i bio je izuzetno blizak Allahovom Poslaniku, s.a.v.s. Buharija i Nesai bilježe od Ebu Musaa da je rekao: «Moj brat i ja stigli smo iz Jemena i zadržali smo se godinu dana. Mislili smo da su Ibn Mes'ud i njegova majka članovi porodice

je nazvao šehidom, a znala je cijeli Kur'an napamet. Pred Bitku na Bedru rekla mu je: 'Hoćeš li mi dozvoliti da s tobom učestvujem na Bedru pa da privijam rane ranjenicima i liječim bolesne, ne bi li me Allah počasti šehadetom?' 'Allah ti je već poklonio šehadet!' odgovorio je Alejhisselam. Poslanik, s.a.v.s., joj rekao da ona imami svojim ukućanima; čak je imala i muezzina. Međutim, njen sluga ju je, u sprezi sa njenom sluškinjom, dok je stajala na namazu, ubio u vrijeme hazreti Omera, radijallahu anhu, koji je rekao: 'Rekao je istinu Resulullah, s.a.v.s., kad je jednom pozvao ashabe rekavši: ' Hoćete li sa mnom da posjetimo (živu) *šehidu*. (Vidjeti: "Itkan", 1/204.)

²⁸ Isto, str. 3.

Vjerovjesnika, s.a.v.s., zbog toga što su tako često ulazili u Poslanikovu kuću i izlazili iz nje.²⁹

Islam je prihvatio među prvim Mekelijama. Interesantan je njegov način primanja islama. Dok je kao mladić u okolini Mekke čuvao ovce 'Ukbe bin Ebi Mu'ajta, jednom je Vjerovjesnik, s.a.v.s., s Ebu Bekrom naišao pored njega i zatražio da se namuze mlijeka kako bi se okrijepili. Dječak je to odbio rekavši kako ovce nisu njegove, pa nema pravo davati bilo kome da ih muze, što se Poslaniku neobično svidjelo. Međutim, Vjerovjesnik je zatražio da mu omogući pristup nekoj jalovici i on je dozvolio. Posalnik ju je pomuzao spominjući Allahovo ime, a dječak je u čudu gledao kako mlijeko izlazi iz njenog vimena. Kada su se napili mlijeka mladić reče: 'Poduči me tom govoru!' Poslanik, s.a.v.s., ga je pomilovao po glavi i rekao: 'Dječaće već si podučeni!'³⁰

On je sahabija kojemu se dolazilo radi podučavanja Kur'anu. Doživo je takvu čast da ga je Vjerovjesnik, s.a.v.s., pohvalio rekavši: «Ko voli da uči Kur'an tačno i osjećajno, onako kako je objavljen, neka ga uči kao Ibn Ummi Abd³¹).»³²

Allahov Poslanik, s.a.v.s., je lično uživao u Ibn Mes'udovom učenju. On priča kako mu je Vjerovjesnik jednom rekao: «Uči mi Kur'an!» Rekoh: 'Allahov Poslaniče, zar da ti ja učim a tebi je objavljen?' 'Ja volim slušati učenje od drugog.' Odgovori on. 'Ja sam mu počeo učiti suru *En-Nisa'*, i kada sam došao do ajeta: «*A šta će, tek, biti kada dovedemo svjedoka iz svakog naroda, a tebe dovedemo kao svjedoka protiv ovih*»³³ on reče: 'Dosta je.' 'Okrenuh se prema njemu i ugledah mu suze u očima.»³⁴

²⁹ Vidjeti: Hajruddin Ez-Zirikli, "*El-E'alam*", Darul-'ilmi lil-melajin, Bejrut, 1990, deveto izdanje, 4/137., i Šemsuddin Ez-Zehebi, "*Tehzibu Sijeri E'alaminnubela*", Muessesetur-risale, Bejrut, 1412/1991. 1/45.

³⁰ Vidjeti: Ibnul-'Imad El-Hanbeli, "*Šezeratuz-Zeheb fi ahbari men zeheb*", Daru ibn Kesir, Damsak-Bejrut, 1406/1986., 1/195., Dr. 'Abdurrahman Ra'fat el-Baša, "*Iz života ashaba*", Organizacija aktivne islamske omladine, Zenica, 1418/1997., str.75. i "*Musned*" Ahmed bin Hanbela, 1/379,462. (sa hasen senedom).

³¹ Ibn Ummi 'Abd je nadimak za 'Abdullah bin Mes'uda, neka je Allah zadovoljan s njim.

³² Bilježe: Muhammed bin El-Džezeri, "*El-Mukaddimetu fima jedžibu ala kari'il-Kur'ani en ja'lemehu*", tahkik, Ejmen Suvejd, Darur-Rešad, Džidda, 1407.h. hadis br. 138., Ahmed u "*Musnedu*" hadis br. 445., i Hakim u "*Mustedreku*", hadis br. 2894.

³³ En-Nisa', 41.

³⁴ Bilježe: Buhari u *Fedailul-Kur'an*, u poglavljinama: *El-Bukau inde kiraetil-Kur'ani, Men ehabbe en jesme'al-Kur'ane min gajrihi, i Kavtul-mukri'i lil-*

O kakvom poznavanju Kur'ana je riječ, najbolje nam kazuje predaja od Mesruka u kojoj stoji da je Abdullah bin Mes'ud, radijallahu anhu, rekao: «Tako mi Allaha osim kojeg nema drugog boga, Nije objavljena ni jedna sura iz Allahove knjige a da ne znam gdje je objavljena, niti je i jedan ajet iz Allahove knjige objavljen a da ne znam kojim povodom je objavljen. Kad bih znao za ikog učenijeg od mene, spremio bih devu i zaputio mu se.»³⁵

Šekik bin Selem kaže: «Jednom nam se obratio 'Abdullah bin Mes'ud riječima: 'Vallahi, iz usta Resulullaha, s.a.v.s., naučio sam sedamdeset i nekoliko sura. Tako mi Allaha, drugovi Vjerovjesnika, s.a.v.s., znaju da sam između njih najučeniji što se tiče Allahove knjige, iako nisam najbolji od njih.' Potom sam sjedao, kaže Šekik, između nekoliko halki da čujem šta će reći, i nisam čuo ni jedan odgovor suprotan ovome.»³⁶

Es-Sevri navodi kako im je stiglo pismo od Omera bin El-Hattaba u kojem je pisalo: «Poslao sam vam Ammara bin Jasira kao emira, a 'Abdullah bin Mes'uda za učitelja i ministra. Njih dvojica su najodabraniji ashabi od učesnika Bedra. Zato ih slušajte i slijedite, a 'Abdullah bin Mes'udu dajem prednost nad sobom.»³⁷

Njegovim dolaskom u Kufu, ovaj grad je postao kao košnica, zbog žamora velikog broja učača koji su Kur'an učili, ponavljali, proučavali i tumačili u džamijama. Prenosi se da je hazreti 'Alija jedanput, kada je čuo ovaj žamor u jednoj od džamija Kufe rekao: «Ko su ovi?» Rekli su mu: «To su oni što uče i podučavaju Kur'anu», a on je odgovorio: «Blago li se njima, oni su najdraži ljudi Allahovom Poslaniku, sallallahu alejhi ve alih ve sellem.»³⁸

Pred njim su postigli hifz mnogi ugledni tabi'ini kao što su: 'Alkame, El-Esved, Mesruk, 'Ubejde, 'Amr bin Šurehbil, Er-Rebi' bin Hajsem, 'Amr bin Mejmun, Ebu 'Abdurrahman Es-Sulemi, Zirr bin Hubejš, Sei'd bin Džubejr, En-Neha'i, Eš-Ša'bi i dr.³⁹

kari'i, Muslim u poglavlju *Salatul-musafiri – Fadlu istima'il-Kur'ani*, hadis br. 800., Tirmizi u poglavlju *Tefsirul-Kur'an – min suretin-Nisa'*, hadis br. 3028., i Ebu Davud u poglavlju *El-'ilm – El-Kasas*, hadis br. 3668., i Imam En-Nevevi, *Et-Tibjan fi adabi hameletil-Kur'an*, Darur-Rešad, Džida, 1408/1987. tahkik, 'Abdukadir El-Arnaut, drugo izdanje, str. 91.

³⁵ Bilježi Buhari u "*Sahihu*" u poglavlju *Fedailul-Kur'an*, hadis br. 5002.

³⁶ Isto.

³⁷ Šemsuddin Ez-Zehebi, "*Tezkiretul-huffaz*" Daru ihjait-turasil-'arebi, bez mjesta ig. Izd., 1/14.

³⁸ "*El-Halkatul-Kur'anijje*", str. 40.

³⁹ "*El-Itkan*" 1/204.

Ebud-Derda' prenosi da se Vjerovjesnik jedanput obratio prisutnim kratkim govorom a zatim kazao: «Ustani, o Ebu Bekre! On je ustao i obratio se govorom nešto kraćim od Vjerovjesnika, s.a.v.s., a zatim je rekao; 'Ustani ti Omere!' pa je i on ustao i obratio se svijetu kraće od Ebu Bekra, potom je prozvao još nekoliko ashaba dok nije rekao: 'Ustani O Ibn Umme 'Abde!. Usato je Abdullah bin Mes'ud zahvalio se Allahu i hvalio Ga, a zatim rekao: 'O ljudi! Zaista je naš gospodar Allah, naša vjera islam, a ovo je naš Vjerovjesnik, usmjerivši svoju ruku ka Poslaniku, s.a.v.s. i dodao je: 'Zadovoljni smo s onim s čim su zadovoljni Allah i Njegov Resul.' Potom je Resulullah, s.a.v.s. rekao: 'Tačno je i istinu je rekao Ibn Umme 'Abd.»⁴⁰

U neko doba noći prolazili su kroz džamiju u Medini, Poslanik, s.a.v.s., Ebu Bekr i Omer, radijallahu anhum, kad primijetiše Abdullaha kako u namazu uči Kur'an i moli se. Tada je Alejhisselam rekao: «Traži daće ti se» Molio je:

اللهم إني أسألك إيماناً لا يرتد، وتعيماً لا يفتد، ومرافقة نبيك محمد صلى الله عليه وسلم في أعلى جنات الخلد.

«Allahu moj daruj mi postojano vjerovanje, nepresušnu blagodat i vječno druženje s Tvojim Vjerovjesnikom Muhammedom, s.a.v.s. u najvišim stepenima Dženneta.» Sutradan je Omer otišao da izvijesti Abdullaha o tome da je Poslanik, s.a.v.s., aminovao na njegovu dovu, kad tamo Ebu Bekr, koji mu se već obradovao. Tako mi Allahu, ni u jednom hajr djelu nisam se takmičio s Ebu Bekrom, a da me on nije prestigao, rekao je hazreti Omer, Allah bio zadovoljan s njim.»⁴¹

U vrijeme dok je halifa Omera bin El-Hattaba, r.a., stajao na Arefatu, došao je jedan čovjek i rekao mu: «O vladaru pravovjernih, stigao sam iz Kufe, i ostavio sam tamo čovjeka koji napamet diktira mushaf. Omer se toliko naljutio i zacrvenio kao da će prsnuti, pa upita: 'Ko je taj, teško tebi!?' – 'Abdullah bin Mes'ud,' odgovori čovjek. Omer, r.a., se polahko smiri i njegova srdžba se ugasi, pa posta kao što je i bio, a onda reče: 'Tako mi Allaha, ne znam da je iko drugi od ljudi preči od njega da tako nešto čini.»⁴²

⁴⁰ "Tezkiretul-huffaz" 1/15.

⁴¹ "Tehzibu sijeri e'alam-nubela", 1/45., i "Iz života ashaba", str. 76.

⁴² "Iz života ashaba" str. 75-76.

Njegove su riječi: »Ni sa čime se čovjek ne može bolje ispitati, voli li Allaha kao s Kur'anom. Ako voli učiti Kur'an, on voli Allaha, a ako ne voli učiti Kur'an, on ne voli Allaha.«⁴³

Abdullah bin Mes'ud, r.a., je, također, rekao: «Zikrullah, pospješuje rast imana u srcu kao što voda pospješuje rast zelenila, a bogatstvo pospješuje rast munafikluka (licemjerja) kao što voda pospješuje rast zelenog rastinja.»⁴⁴

Od njega Imami Nevevi bilježi i ove riječi: «Učite Kur'an, jer Allah Uzvišeni neće kazniti srce koje je ispunjeno Kur'anom. Kur'an je Allahova gozba, ko joj prisustvuje siguran je. Neka se raduje svako ko voli Kur'an.»⁴⁵

On je bio istinski zaljubljenik i znalac Kur'ana. Kako se u predajama navodi davao je prednost učenju Kur'ana nad dobrovoljnim postom. Kada bi ostavljao Kur'an nakon učenja, ljubio bi ga i govorio: «Govor moga Gospodara, Govor moga Gospodara.»

Bio je izuzetno niskog rasta i krhke konstrukcije, ali vanredno hrabar. Muavija bin Karre prenosi od svog oca da je grupa ashaba vidjela Abdullah bin 'Abbasa kako se popeo na jedno stablo. Kada su mu se ukazale potkoljenoce prisutni ashabi su se počeli smijati zbog njihove slabosti. Vidjevši to Vjerovjesnik, s.a.v.s., je je rekao: «One su na mizanu teže od brda Uhuda.»⁴⁶

Abdullah bin Mes'ud, r.a., živio je sve do vladavine halife Osmana bin 'Affana, r.a., a preselio je na Ahiret kada je imao oko šezdeset godina. Ukopan je u mezaristanu Bekia⁴⁷

Neposredno pred njegovu smrt došao mu je u posjetu, halifa Osman, radijallahu anhumu, koji ga je tom prilikom pitao: 'Šta te muči? – 'Moji grijesi' – odgovorio je. A šta bi želio? Allahovu milost. – Hoćeš li da ti daju sve ono što si odbijao posljednjih godina? – dodade halifa. 'Ništa mi ne treba' - odgovori. 'Onda neka ostane tvojim kćerima.' 'Je li se to bojiš siromaštva za moje kćeri? – upita 'Abdullah. Ja sam im ostavio u emanet da svaku noć uče suru El-Vakia'h, jer sam čuo Allahova Poslanika, s.a.v.s., koji je rekao: «Ko prouči svake noći suru El-Vakia'h, neće ga zadesiti siromaštvo

⁴³ «Šezeratuz-zeheb», 1/196.

⁴⁴ Isto.

⁴⁵ Ebu Zekerijja Jahja bin Šerefuddin En-Nevevi, «*Et-Tibjan fi adabi hameletil-Kur'an*», tahkik 'Abdul-Kadir El-Arnaut, Darur-Rešad, Džida, 1408/1987. treće izdanje, str. 16.

⁴⁶ «*Tehzibu Sijeri e' alamin-nubela*», 1/45.

⁴⁷ Isto

i potreba!» Kada je nastupila noć, 'Abdullah se preseli među najodabranije društvo, dok je njegov jezik do zadnjeg časa spominjao ima Allaha, i učio Njegove jasne ajete...⁴⁸

Salim bin Muakkal Ebu 'Abdullah, Mevla Ebi Huzejfe

سالم بن معقل, أبو عبد الله, مولى أبي حذيفة

(u. 12.h./633.)

Salim je jedan od istaknutih ashaba. Među prvima je prihvatio islam. Porijeklom je iz Perzije. Kao dijete dospio je u ropstvo. Bio je niskog rasta i vlasništvo Kubejse bin Jear, koja ga je nakon udaje za Ebu Huzejfu, povelala sa sobom. Uvidjevši da se radi o izuzetno bistrom dječaku, nakon izvjesnog vremena ona odluči da ga oslobodi. Bojeći se da se mladić neće dovoljno snaći u životu, Ebu Huzejfe ga vrati ponovo sebi ali u svojstvu posinka. Sada su bili kao otac i sin a ne kao gospodar i rob. Izuzetno su se voljeli i međusobno uvažavali. Kako je Objavom kasnije dokinuta mogućnost posinjavanja, njihov status u porodici ponovo se morao mijenjati. Nanovo su se odnosili jedan prema drugom kao rođena braća i braća u islamu. Koliko je Ebu Huzejfe volio i poštovao Salima pokazuje podatak da ga je oženio sa svojom bratišnom.

Kako su se uvjeti za ispovijedanje islama u Mekki iz dana u dan pogoršavali, jedna grupa prvih muslimani morala se iseliti u Abesiniju kako bi sačuvali svoju vjeru i svoje živote. Među tim muhadžirima našao se i Ebu Huzejfe. Salim je ostao u Mekki i to vrijeme iskoristio za učenje i proučavanje Kur'ana, tako da je postao uzor dostojanstvena, učena i skrušena vjernika do te mjere da se svrstao među četvoricu najelitnijih karija (učača Kur'ana) još za života Allahova Poslanika, s.a.v.s., od kojeg se Kur'an mogao učiti i primati. To je Allahov Poslanik, s.a.v.s., lično potvrdio rekavši: «Neka vas Kur'anu podučava jedan od ove četvorice: 'Abdullah bin Mes'ud, Salim Mevla Ebi Huzejfe, Ubej bin Ka'b i Mu'az bin Džebel.⁴⁹

Tako je Salim postao poznat po svojoj učenosti i hifzu zbog čega je među ashabima uživao poseban respekt. Prilikom masovne seobe muslimana u Medinu, Salim je otišao među prvima. Sve do dolaska Vjerovjesnika, s.a.v.s., on je u Kubau obavljao imamsku dužnost iako su tamo boravili hazreti Omer i mnogi drugi ugledni ashabi.

⁴⁸ "Iz života ashaba", str. 78.

⁴⁹ Podatke o ovom hadisu smo ranije spomenuli.

Učestvovao je u Bici na Bedru i još nekim bitkama za vrijeme Alejhisselama.

U Bici na Jemami protiv lažnog poslanika Musejleme, muslimani umalo da ne dožive poraz. Prema nekim izvorima poginulo ih je oko pet do šest stotina. Halid bin Velid, r.a., prestroji i konsolidova muslimansku vojsku tako da zapovjedništvo nad muhadžirima i muhadžirski bajrak povjeri Salimu Mevla Ebi Huzejfi, a bajrak ensarija Sabitu bin Kajsu. Halid je predvodio borbe ostalih arapskih plemena i bio glavnokomandujući u bici. U jeku borbe Zejd bin Hattab, radijallahu anhu, brat hazreti Omerov, poče bodriti muslimanske borce na borbu vičući iz sveg glasa: «O ljudi nemojte se kolebati! Udarite na neprijatelja svi zajedno! O ljudi! Tako mi Allaha, nakon ovih riječi, ništa više neću reći sve dok Muejlema ne bude ubijen, ili dok ja padnem kao šehid i ne stignem pred Allaha sa svojim djelima!» Nakon tih riječi Zejd jurnu prema neprijatelju, probijajući se kroz njihove redove, sijekući desno i lijevo, ubijajući sve dok i sam ne pade ubijen. Za njim je krenuo Ebu Huzejfe, r.a., uzvikujući: «O nosioci Kur'ana (hafizi), uljepšajte Kur'an svojom pokornošću i lijepim djelima!» Sabit bin Kajs, Allah bio je zadovoljan s njim, čvrsto je držao bajrak kao najvredniji emanet, i hrabro se borio sve dok nije pao mrtav od brojnih udaraca. Salim Mevla Ebi Huzejfe, Allah bio zadovoljan s njim, je, također, hrabro i odlučno krenuo kroz borbene redove neprijatelja. Kada mu neprijateljska sablja odsiječe desnu ruku, on bajrak prihvati lijevom, ali kada mu i lijevu odsijekoš, on ga čvrsto prigri uzase odsječenim nadlakticama, iz kojih je obilno tekla topla šehidska krv. Jurišao je naprijed sve dok se nije srušio zbog gubitka krvi i dok ga neprijateljski udarci nisu nadvladali.

Nakon što je bitka okončana prišao mu je Halid bin Velid, radijallahu anhuma, a Salim ga upita: «Šta su uradili muslimani, O Halide!» Halid mu je odgovorio: «Allah im je darovao veliku pobjedu i uništio je neprijatelja Musejlemu!» Salim je dalje pitao: «A šta je sa Ebu Huzejfom?» «Poginuo je kao šehid!» odgovorio je Halid. «Prenesite me do njega» teško je izustio svoju posljednju želju. «On je već tu, uz tebe.» reče mu Halid. Zatvarajući oči Salim prošapta: «Zajedno smo bili ovdje, a zajedno, inša Allah, i na onom svijetu!»

Uz ovoga odabranog i učenog sahabiju kako navode historijski i hadiski izvori, poginulo je još oko sedamdeset karija, onih koji su se isticali u učenju Allahovog kitaba.

Koliko je Salim bio mudar i učen najbolje ilustriraju riječi hazreti Omera, radijallahu anhu, iz vremena kada je bio halifa, kada je govoreći o šuri (konsultativnom vijeću) rekao: «Da je Salim živ ne bi bilo potrebe za šurom, dovoljno bi mi bilo njegovo mišljenje.»⁵⁰

Mu'az bin Džebel bin 'Amr bin Evs El-Ensari El-Hazredži, Ebu 'Abdurrahman

معاذ بن جبل بن عمرو بن أوس الأنصاري الخزرجي, أبو عبد الرحمن
(20. prije h. – u.18. h./603-639.)

Istaknuti sahabija za kojeg historičari kažu da je bio prvak među ulemom i najznaniji u propisima o halalu i haramu. (كان)
(سلطان العلماء و أعلم الأمة بالحلال والحرام) Prenosi se da će se sva ulema iz ummeta Poslanikovog, s.a.v.s., na Sudnjem danu, pojaviti pod njegovom zastavom.⁵¹ (ورد أن العلماء تأتي تحت رايته يوم القيامة)

Njemu je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao: (إني أحبك يا معاذ) «O Mu'aze, ja te zaista volim!»⁵²

Islam je prigrlio još kao mladić. Bio je izuzetno lijepog izgleda. Imao je svijetlu put, lijepa usta i zube, krupne oči i kratku kovrdžavu kosu.⁵³

Imao je čast da bude u sedamdesetočlanoj delegaciji ensarija iz Jesriba koja se sastala na 'Akabi sa Allahovim Poslanikom, s.a.v.s., gdje su se dogovarali uvjeti prelaska muslimana iz Mekke u grad Jesrib, koji se kasnije prozvaao Medina.

Kada se Poslanik, s.a.v.s., preselio u Medinu, Mu'az je iskoristio svaku priliku da bude uz njega. Pratio ga je kao sjena. Zahvaljujući njegovoj ljubavi prema Vjerovjesniku, s.a.v.s., i velikoj želji za naukom, naučio je Kur'an napamet, upoznao

⁵⁰ O ovom sahabiji opširnije vidjeti: "El-E'alam", 3/73., i "Iz života ashaba", str. 362-366.

⁵¹ Taberani navodi u "El-Mu'džemul-Kebiru" i Ebu Ne'm u "Hiljetul-evlija" od Muhammeda bin Ka'ba kao mursel predaju da se Mu'az bin Džebel na Sudnjem danu pojaviti kao predvodnik (imam) uleme iz Poslanikovog, s.a.v.s., ummeta. Slično navode i autori drugih hadiskih djela. (Vidjeti, "Šezeratuz-zeheb", 1/167., i "El-E'alam", 7/258.

⁵² Bilježe: Ebu Davud, poglavlje o namazu, hadis br. 1522., i En-Nesai, poglavlje o dovi poslije zikra u namazu, 3/53., i lanac prenosilaca je vjerodostojan. Ovo je dio hadisa u kojem se Alejhisselam obratio Mua'zu: "O Mua'ze, tako mi Allaha, ja te zaista volim! Savjetujem ti da nakon namaza, ne propustiš ni jednom priliku a da ne izgovoriš: 'Gospodaru moj pomози mi da te stalno spominjem i da ti budem zahvalan i da ti na najljepši način robujem.'"

⁵³ "Tezkiretul-huffaz" 1/19.

šeriatske propise i tako postao jedan od najpoznatijih poznavalaca Kur'ana i propisa islama. Poslanik, s.a.v.s., ga je pobratio sa svojim amidžićem Dža'ferom bin Ebi Talibom.

Bio je učesnik Bitke na Bedru, Uhudu, Hendeku i svih bitaka u kojima je sudjelovao Alejhisselam.

Nakon osvojenja Mekke Kurejšije su masovno primale islam. Ti novi nosioci šehadeta trebali su nekoga ko će ih temeljito podučavati Kur'anu i propisima islama. Tu časnu ulogu dobio je niko drugi do Mu'az bin Džebel.

Kada su prvaci Jemena došli da izvijeste Allahova Poslanika, s.a.v.s., da su i oni prihvatili Allahovu vjeru, i da traže da im se pošalje neko ko bi ih podučavao islamu, Resulullah, s.a.v.s., je poslao jednu grupu učenijih ashaba, a za njihovog emira odredio je Mu'az bin Džebela. Kada se ta odabrana grupa odlučila krenuti na put, Vjerovjesnik je izašao da ih isprati i da im da posljednja uputstva. Allahov Poslanik, s.a.v.s., je išao pored Mu'azove deve, a Mu'az je jahao. Zadugo je pratio Mu'aza, a onda mu rekao: «O Mu'aze, možda se više nećemo sresti. Možda ćeš nekada proći pored moje džamije i moga kabura. Mu'az se rasplakao zbog žudnje i rastanka sa Vjerovjesnikom, s.a.v.s. Allahov Poslanik mu je rekao: «Nemoj plakati, o Mu'aze, ili je rekao: «Pretjeran plač je šejtanska stvar.»⁵⁴

Allahov Resul, s.a.v.s., Jemencima je poslao i pismo u kojem im je pored ostalog napisao: *إني بعثت لكم خير أهلي* «Zaista sam vam poslao najboljeg od mojih sljedbenika.»⁵⁵

Kada je okončao svoju misiju u Jemenu, vratio se u Medinu. Allahov Miljenik je otišao na Bolji svijet, a njegov halifa bio je Ebu Bekr, radijallahu anhumu. Mu'az se nije mogao naviknuti u Medini bez Vjerovjesnika, s.a.v.s. U vrijeme halife Omera, također je obavljao odgovorne poslove. Namjesnik Šama, Jezid bin Ebu Sufjan, obratio se halifi sljedećim riječima: «O vladaru pravovjernih, stanovnicima Šama potrebani je neko ko će ih naučiti Kur'anu i šeriatskim propisima, pa im pošalji nekoga ko je dostojan tog časnog posla. Halifa Omer, pozvao je petoricu koji su znali Kur'an napamet još u vrijeme Allahova Poslanika, a to su: Mu'az bin Džebel, Ubade bin Samit, Ebu Ejjub El-Ensari, Ubej bin Ka'b i Ebud-Derda'. Obratio im se riječima: «Vaša braća iz Šama zatražili su od mene da im pošaljem nekog ko će ih naučiti Kur'anu i

⁵⁴ Vidjeti: "El-E'alam", 7/258., i "Tehzibu Sijeri e' alamin-nubela", 1/44.

⁵⁵ "El-E'alam", 7/258.

propisima šeriata, pa mi pomozite, Allah vam se smilovao. Trebala bi trojica. Vi odaberite između sebe ili ću ja baciti kocku.» «Zašto bacati kocku kad je Ebu Ejub u godinama, a Ubejj je bolestan, tako da su ostala nas trojica.» «Onda krenite za Homs. Kada obavite posao tu, neka jedan ostane u njemu, drugi neka ide u Damask, a treći neka ide u Paalestinu.»⁵⁶

Ebu Seleme El-Havlani iznosi svoje impresije nakon boravka u jednoj džamiji u Homsu u vrijeme Mu'azovog podučavanja ljudi Kur'anu. On kaže: «Ušao sam u jednu džamiju u Homsu, u kojoj sam zatekao oko tridesetak odraslih ashaba. Među njima primijetio sam jednog mladića kako podvlači surmu oko očiju i šuti. Ljudi su povremeno raspravljali i sporili se oko nekih pitanja, zatim bi se okretali njemu i pitali ga. Ja sam upitao 'Ko je ovaj?' Rečeno mi je: 'To je Mu'az bin Džebel.' Ebu Seleme dalje kaže: 'Ljubav prema njemu našla se u mom srcu.»⁵⁷

Od istaknutih tabi'ina koji su naučili Kur'an i kur'anske znanosti pred njim bili su: El-Mugire bin Ebi Šihab El-Mahzumi, Halifa bin S'ad i dr.⁵⁸

Musa bin 'Ali pripovijeda od svoga oca da se jednom hazreti Omer obratio prisutnoj grupi ashaba rekavši: «Ko želi učenje Kur'ana neka se obrati Ubejju, ko želi pitati o nasljednom pravu (*feraid*) neka ode kod Zejda, koga interesuje fikh neka pita Mu'aza, a ko hoće da sazna o finansijama neka se obrati meni, jer me Allah učinio njegovim čuvarem i djeliocem.»⁵⁹

Od njega se prenosi 157 hadisa koji su zabilježeni u raznim hadiskim zbirkama.⁶⁰

'Abdullah bin Mes'uda za njega je rekao: «Nas je Mu'az podsjećao na Ibrahima El-Halila, alejhisselam, bio je u čestitosti i pokornosti Allahu, kao jedan narod.»⁶¹

Da je Mu'az uistinu bio jedan od najuglednijih ashaba potvrđuje predaja Ebu Hurejre, r.a., koji navodi da je Allahov Posalnik, s.a.v.s., rekao: «Divan li je čovjek Ebu Bekr, divan li je čovjek Omer i divan li je čovjek Mu'az bin Džebel.»⁶²

⁵⁶ "Iz života ashaba", str. 359.

⁵⁷ Bilježe: El-Hakim u "Mustedreku", 3/269., i Ibn S'ad u "Et-Tabekatul-kubra", 3/2/125.

⁵⁸ "El-Halkatul-kur'anijje", str. 46.

⁵⁹ "Tezkiretul-huffaz", 1/20.

⁶⁰ "El-E'alam", 7/258.

⁶¹ "Tezkiretul-huffaz", 1/20.

⁶² "Tehzibu Sijeri e'alam-nubela", 1/45.

Nakon uspješno obavljenog zadatka, u Homsu je ostao 'Ubade bin Samit, Ebud-Derda' je otputovao za Damask, a Mu'az bin Džebel je otišao za Palestinu.

Osamnaeste godine po hidžri, predjelima Šama harala je kuga. Tada su od posljedica te bolesti umrli mnogi, a između ostalih i Ebu 'Ubejde namjesnik Šama i Mu'az bin Džebel, radijallahu anhum edžmein. Mu'az je pokopan u mjestu El-Kusajr na teritoriji današnjeg Jordana u mjestu El-Gur. Nije imao potomstva.

Neposredno pred smrt učio je dovu: «Moj Gospodaru, Ti znaš da ja nisam čeznuo za dunjalukom i dugim ostajanjem na njemu da bi se bogatio, nego sam se družio s učenicima da bi prisustvovao njihovim kazivanjima. Allahu moj, primi moju dušu onako kako ti primaš dušu vjernika.» Zatim je ubrzo ispustio svoju dušu daleko od svoje porodice, rodnog zavičaja, kao pozivač u Allahovu vjeru i muhadžir na Allahovom putu.⁶³

Ubej bin Ka'b bin Kajs bin 'Ubejd El-Haazredži, Ebul-Munzir

أبي بن كعب بن قيس بن عبيد, من بني النجار, من الخزرج, أبو المنذر

(umro 21. h./642.)

Ubej bin Ka'b je bio ugledni sahabija koji se isticao u znanju i ponašanju. Jedan od četvorice koji su u hadisu spomenuti da su znali Kur'an napamet za vrijeme Reulullaha, s.a.v.s.

Prije prihvatanja islama bio je jevrejski svećenik koji je znao čitati stare knjige i jedan od rijetkih u njegovoj sredini koji je bio pismen. Nakon primanja islama Alejhisselam ga je odredio da bude jedan od pisara Objave. Učestvovao je u Bitkama na Bedru, Uhudu, Hendeku i ostalim bitkama u kojima je učestvovao Resulullah, s.a.v.s. Još za Poslanikovog života izdavao je fetve (šeriatsko-pravna rješenja). U vrijeme hazreti Omera učestvovao je s njim u događaju El-Džabijja. U vrijeme Osmana bin 'Affana, r.a., učestvovao je u sabiranju Kur'ana u mushaf. Od njega se u hadiskim djelima prenosi 164 hadisa Poslanika, s.a.v.s. Alejhisselam je rekao za njega: (أقرأ أمي أبي بن كعب) «Najbolji učenik u mom ummetu je Ubej bin K'ab.»⁶⁴

Enes prnosi da je Vjerovjesnik, s.a.v.s., rekao Ubej bin Kaa'bu: «Allah mi je naredio da ti učim Kur'an», a u drugom tekstu: «Allah mi je naredio da ti se uči Kur'an». «Je li me to Allah

⁶³ "Iz života ashaba", str. 160.

⁶⁴ "El-E'alam", 1/82.

poimenice spomenuo? «Da» odgovorio je Alejhisselam. A Ubej je dodao: «Ja spomenut kod Gospodara svjetova?» «Da» rekao je Poslanik, poslije čega su se Ubeju oči ispunile suzama.»⁶⁵

Allah Uzvišeni jednom je naredio svom Vjerovjesniku da Ubej bin K'abu uči suru *Lem jekunillezine*, spomenuvši ga poimenice, što je bila ogromna čast za njega, pa mu je vjerovjesnik, s.a.v.s. rekao: «Blago li se tebi na ilumu, o Ebul-Munzire!»⁶⁶

Ibn Kesir u svom «Tefsiru» u komentaru 255. ajeta sure El-Bekare, navodi hadis kojeg bilježi Imam Ahmed bin Hanbel od Ubej bin Ka'ba koji kaže da ga je Allahov Poslanik, s.a.v.s., jednom upitao: «Koji je najveličanstveniji ajet u Allahovoj Knjizi?» pa je on rekao: «Allah i Njegov Poslanik to najbolje znaju». Pitao ga je to još nekoliko puta dok on nije odgovorio: «Ajetul-Kursijj». Vjerovjesnik, s.a.v.s., mu je čestitao rekavši: (لِيَهْنِكَ الْعِلْمُ أبا المنذر) «Blago tebi na znanju, Ebul-Munzire!»⁶⁷

Er-Rebi' bin Enes prenosi od Ebul-'Alije da se neki čovjek obratio Ubej bin Ka'bu rekavši: «Posavjetuj me!» Rekao je: «Uzmi Allahovu Knjigu za vodiča i budi zadovoljan s njegovim propisima i odredbama. To je ono što vam je vaš Poslanik ostavio u nasljeđe. On je vaš zagovornik, onaj kome se pokorava, svjedok za kojeg nemaš protudokaze. U njemu je opmena za vas i za one prije vas, propis među vama, vijest o vama i vijest o onome što slijedi poslije.»⁶⁸

Omer bin El-Hattab je Ubejja izuzetno uvažavao i imao strahopoštovanje prema njemu, od njega je tražio fetve, a kada je preselio na Ahiret rekao je: (الْيَوْمَ مَاتَ سَيِّدُ الْمُسْلِمِينَ) «Danas je umro prvak muslimana.»⁶⁹

Bio je niskog rasta i mršav, bijele kose i brade. Umro je u Medini 21. godine po hidžri, a neki izvori navode da je umro 22. godine po hidžri.⁷⁰

⁶⁵ «Tehzibu Sijeri E'alam-nubela», 1/41.

⁶⁶ «Šezeratuz-zehab», 1/176. Ovo je dio hadisa koji bilježi Muslim u poglavlju *O namazu musafira – bab Vrijednost sure El-Kehf i ajetul-kursijj*, hadis br. 810., i Ebu Davud u poglavlju *O namazu – bab, ono što se odnosi na ajetul-kursijj*, hadis br. 1460., i Ahmed u «Musnedu», 5/142.

⁶⁷ Vidjeti: Ibn Kesir, «Tefsirul-Kur'anil-'azim», Mektebetu daryl-fejhaj, Mektebetu daris-selam, Damsk-Rijad, 1414/1994., 1/409.

⁶⁸ «Tezkiretul-huffaz», 1/17.

⁶⁹ Isto.

⁷⁰ «El-E'alam», 1/82., i «Tehzibu Sijeri e'alam-nubela», 1/41.

Zejd bin Sabit bin Ed-Dahhak El-Ensari El-Haazredži Ebu Haridže

زيد بن ثابت بن الضحاک الأنصاري الخزرجي، أبو خارجه
(11.prije h.-45./611-665.)

Zejd bin Sabit svrstava se u najuglednije ashabe. Ugled i čast postigao je ponajviše zahvaljujući svojoj učenosti i poslovima koje je obavljao u vrijeme Resulullaha, s.a.v.s., i prvih halifa. Rođen je u Medini, a odrastao u Mekki. Ostao je bez oca u šestoj godini. Učinio je hidžru s Poslanikom, s.a.v.s., kada je imao jedanaest godina.⁷¹

Uživao je posebne simpatije i poštovanje od strane Vjerovjesnika, s.a.v.s. To se posebno manifestovalo kada su prvaci iz Zejdovog plemena pokušali utjecati na Alejhisselama da ga primi među borce Bedra, iako je on bio mlad i nejak. Rekli su mu: «O Vjerovjesniče, ovo je naš sin Zejd bin Sabit koji zna napamet sedamdeset sura iz Allahove knjige. Uči ih ispravno baš onako kako su ti objavljene. Osim toga on je izuzetno bistar, dobro piše i čita, i želio bi da bude uz tebe i da ti bude od koristi. Poslušaj nešto od njega ako hoćeš. Poslanik posluša od dječaka nešto od onog što je on znao, pa vidje kako tečno i lijepo uči. Kur'anske riječi su blisrtale na njegovim usnama kao što zvijezde blistaju na vedrom nebu. Njegovo učenje je ukazivalo da on prati šta uči, a pauze koje je pravio da dobro shvata i razumije smisao teksta. Poslanik se obradova vidjevši da dječak zna više od onoga kako su mu ga opisali, a posebno se obradovao njegovom poznavanju pisma. On pogleda dječaka pa mu reče: «O Zejde, nauči pismo Jevreja (hebrejski) jer ja nemam u njih povjerenja kad nešto diktiram. Dječak odgovori: - Slušam i odazivam ti se, o Allahov Poslaniče.»⁷²

Tako Zejd posta pisar i prevodilac Poslanikov, s.a.v.s. Kada se Resulullah uvjeri u njegovu preciznost i pouzdanost, povjeri mu pisanje Allahove Objave. Čim bi u srce Vjerovjesnika dolazilo nešto od Objave, on bi pozivao Zejda i diktirao mu to da zapiše. Tako je Zejd bin Sabit odgajan uz Poslanika sa kur'anskim ajetima. Primao je od njega Kur'an neposredno iz njegovih mubarek usta, a i učio je Kur'an pred Poslanikom. Posredstvom upute njegov razum postajao je sve bistriji i spremniji za istinsko pronicanje u tajne

⁷¹ «*El-E'alam*», 3/57.

⁷² «*Iz života ashaba*», str. 255.

šeriata. Tako ovaj vrsni mladić posta istinski znalac Kur'ana, a nakon preseljenja Resulullaha prvi izvor i mjerilo kojem su se obraćali sljedbenici ummeta Muhammedovog, s.a.v.s.⁷³

'Abdullah bin 'Abbas, radijallahu anhuma, koji je bio najautoritativniji sahabija u tefsiru, dolazio mu je kući da bi pred njim sticao potrebna znanja. Poznate su njegove riječi : (العلم يُوتَى : «Znanju se dolazi a znanje nikome ne ide.»⁷⁴ ولا يُوتَى)

Ibn 'Abbas je, također, kazao za njega: «Zejd bin Sabit je bio od onih koji su upućeni u tajne nauke», (من الراسخين في العلم) i često mu je bio u pratnji.⁷⁵

Sljedeći primjer s kojim je Ibn 'Abbas iskazao krajnji stepen svoga respekta prema Zejd bin Sabitu desio se kada je jednom Abdullah bin Abbas, zvani «More znanja», vidio Zejda kako namjerava da uzjaše na svoju devu, a Ibn Abbas, poput sluga, pritchao i pridržao za sedlo i uzdu njegove deve. Zejd mu reče: - Nemoj, o amidžiću Allahova Poslanika! Ibn 'Abbas mu reče: (هكذا) (أمرونا أن نفعل بعلمائنا) - Ovako nam je naredeno da postupamo s našom ulemom. Zejd mu na to reče: - Daj mi svoju ruku! Ibn 'Abbas mu pruži ruku, a Zejd se nagnu i poljubi je govoreći: (هكذا أمرونا أن نفعل) (بال بيت نبينا) - Ovako nam je naredeno da postupamo s ehli bejtom (rodbinom) našeg Vjerovjesnika!⁷⁶

Bio je prvak u Medini u sudstvu, izdavanju fetvi, kiraetu i nasljednom pravu. U vrijeme odsustva dvojice halifa Omera i Osmana, radijallahu anhuma, on ih je zamjenjivao u državničkim poslovima u Medini. Asim El-Ahvel prenosi od Eš-Ša'bija da je rekao: «U dvije stvari Zejd je nadmašio sve ljude; u nasljednom pravu (feraid) i Kur'anu.»⁷⁷

Prenosi se od Sulejmana bin Jesara da je rekao: «Omer i Osman nisu davali nikome prednost nad Zejdom kada su u pitanju fetve, feraid i kiraet.»⁷⁸

Katade kaže da je pitao Enesa: «Ko je znao Kur'an napamet u vrijeme Vjerovjesnika, s.a.v.s., pa je kazao: 'Četvorica i svi su ensarije: Ubej bin Ka'b, Mu'az bin Džebel, Zejd bin Sabit i Ebu Zejd.»⁷⁹

⁷³ Vidjeti: Prethodni izvor i "Tezkiretul-huffaz", 1/31.

⁷⁴ "El-E'alam", 3/57., i "Šezeratuz-zeheb", 1/238.

⁷⁵ "Tezkiretul-huffaz", 1/32.

⁷⁶ Isto.

⁷⁷ "Tezkiretul-huffaz", 1/31.

⁷⁸ Isti izvor, str. 32.

⁷⁹ "Fethul-bari", 10/57.

'Ali bin Rebah pripovijeda: «Kada bi od Zejd bin Sabiti neko zatražio odgovor na neko pitanje, upitao bi ga: 'Tako ti Allaha je li to tako?' pa ako bi čovjek potvrdio on bi odgovorio, a ako ne bi, on bi samo šutio.»⁸⁰

Njegova oštroumnost i iskrenost došli su do izražaja u danima nakon Poslanikovog preseljenja na Ahiret kada su se ashabi, muhadžiri i ensarije sporili oko toga ko je preći da bude Alejhisselamov naslijednik (halifa). Zejd bin Sabit obratio se svojim sunarodnicima, ensarijema, ovim riječima: «O skupino ensarije, Poslanik je bio od muhadžira, i njegov halifa treba da bude muhadžir kao on. Mi smo bili pomagači, ensarije Resulullahove, i treba da budemo ensarije i pomagači na putu istine i njegovom nasljedniku poslije njega. On pruži ruku Ebu Bekru Es-Siddiku govoreći: 'Ovo je vaš halifa, pa dajte mu prisegu!」⁸¹

Uz to što je bio pisar Objeve, jedan od sedmorice hafiza u vrijeme Resulullaha, istaknuti kadija i muftija, među njegove zasluge ubraja se i to što je u vrijeme Ebu Bekra bio na čelu grupe koja je učestvovala u sabiranju Allahove Knjige, a u vrijeme Osmana, r.a., bio je među grupom koja je objedinila Kur'an u nekoliko mushafa koji su odasleni u najpoznatije pokrajine islamske države.⁸²

Pred njim su mnogi učili Kur'an a najpoznatiji su: Ibn 'Abbas i Ebu 'Abdurrahman Es-Sulemi. Od njega se u hadiskim zbirkama prenose devedeset dva hadisa, a od njega su najviše prenosili: njegov sin Haridže, Enes bin Malik, Ibn Omer, Mervan, 'Ujejne bin Sibak, 'Ata' bin Jesar, Bišr bin Se'id, Hidžr El-Muderi, Tavus, 'Urve i dr.⁸³

Nakon što je preselio na Ahiret Ebu Hurejre je izjavio: «Danas je umrla tinta (pismenost) ovoga ummeta, možda Uzvišeni Allah u Ibn 'Abbasu da njegovog nasljednika.»⁸⁴

⁸⁰ Isto.

⁸¹ "Iz života ashaba", str. 256.

⁸² "El-E'alam", 3/57., i "Iz života ashaba", str. 255.

⁸³ "El-E'alam", 3/57., i "Tezkiretul-huffaz", 1/30-31.

⁸⁴ "El-E'alam", 3/57.

Kajs bin Es-Seken bin Za'vera min beni Adijj bin Nedždžar, Ebu Zejd

قيس بن السكن بن زعفران من بني عدي بن نجار, أبو زيد

(u. 14. h.g. / 655.)

O ovome sahabiji imamo vrlo oskudne bigrafske podatke. Na osnovu nama dostupnih izvora, znamo samo da je bio jedan od rijetkih ashaba koji je znao cijeli Kur'an napamet još u vrijeme Muhammeda, s.a.v.s. Imam Buhari navodi dvije predaje, jednu od Katade a drugu od Enesa, u kojima stoji da je Ebu Zejd, r.a., znao Kur'an napamet u vrijeme Alejhiselama. Tako Katade kaže: Pitao sam Enesa bin Malika, radijallahu anhu; 'Ko je sve znao Kur'an napamet u vrijeme Vjerovjesnika, s.a.v.s., pa mi je rekao: 'Četvorica, i svi su ensarije: Ubej bin Ka'b, Mu'az bin Džebel, Zejd bin Sabit i Ebu Zejd.'⁸⁵

Mu'alla bin Esed, prenosi od Enesa, r.a., da je rekao: "Vjerovjesnik, s.a.v.s., preselio je na Ahiret, a Kur'an su napamet znala samo četvorica: Ebud-Derda', Mu'az bin Džebel, Zejd bin Sabit i Ebu Zejd, kojeg smo mi naslijedili."⁸⁶

Među islamskim učenjacima vođena je rasprava o identitetu Ebu Zejda. Neki su mišljenja poput Ibn Ebi Davuda da se nadimak Ebu Zejd odnosi na Kajs bin Ebi Sa'sa' koji je, također, iz plemena Hazredž i Sa'd bin El-Munzir bin Evs bin Zuhejr, a i on je iz plemena Hazredž. Ibnul-Hadžer kaže da ovu dilemu o njegovm porijeklu ipak rješava uz pomoć Ibn Ebi Davuda, koji navodi lanac prenosilaca, po kriterijima Buharije. Naime, Semame prenosi od Enesa da je Ebu Zejd naučio Kur'an u vrijeme Alejhisselama, a njegovo je pravo ime Kajs bin Es-Seken rekavši: "Bio je jedan naš čovjek iz plemena Benu 'Adijj bin En-Nedždžar, jedan od mojih amidža, koji je umro, a nije imao potomstva, pa smo ga mi naslijedili." O njemu Ibn Ebi Davud dalje kaže da je umro ubrzo iza Vjerovjesnika, s.a.v.s., i da je s njim otišlo i njegovo znanje tako da niko nije imao priliku učiti od njega. Ostao je bez potomstva i učesnik je Bedra.⁸⁷

U drugim izvorima, za Ebu Zejda se navodi još, da je učestvovao pored Bedra i u Bitkama na Uhudu, Hendeku i ostalim

⁸⁵ "Fethul-bari", 10/57.

⁸⁶ Isto.

⁸⁷ Isto, str, 64-65.

bitkama u kojima je sudjelovao Poslanik, s.a.v.s. Poginuo je na Dan mosta Ebi 'Ubejd (قتل يوم جسر أبي عبيد شهيداً)⁸⁸.

Godina njegove smrti ne navodi se doslovno ni u jednom izvoru. Međutim, imajući na umu da je on poginuo u bici Na Dan mosta, koja se desila 14. godine po hidžri, da se zaključiti da je to godina njegovog preseljenja na Ahiret.⁸⁹

'Uvejmir bin Zejd bin Kajs El-Ensari El-Hazredži, Ebud-Derda'

عُوَيْمِرُ بْنُ زَيْدِ بْنِ قَيْسِ الْأَنْصَارِيِّ الْخَزْرَجِيِّ أَبُو الدَّرْدَاءِ
(u. 32.h.g. /652.)

U biografskim djelima ovaj istaknuti ashab spominje se pod različitim imenima. Uz navedeno ime on se spominje i kao: 'Uvejmir bin 'Amir, zatim Ibn Sa'lebe bin 'Abdillah, zatim 'Uvejmir bin Malik, itd.⁹⁰

Islam je primio relativno kasno, tek nakon Bitke na Bedru. Kasnije je učestvovao u Bici na Uhudu i pokazao izuzetnu hrabrost. Inače bio je pravi heroj, mudrac, hafiz Kur'ana i izvanredan sudija. U hadisima je za njega rečeno da je «mudrac ovog ummeta.» i «divan li je junak 'Uvejmir!» Kur'an je učio direktno od Poslanika i pred Poslanikom.⁹¹ U Buharijinom «*Sahihu*» navodi se predaja da je jedan od četvorice koji je znao Kur'an napamet u vrijeme Vjerovjesnika, s.a.v.s.

Nakon što ga je halifa Omer poslao sa Mu'az bin Džebelom i 'Ubade bin Samitom u Homs (Sirija) da podučavaju ljude Kur'anu i propisima islama, po obavljanom poslu on je oputovao za Damask radi istih poslova. Tamo je slovio kao vodeći vjerski autoritet, karija, fekih i kadija. Pred njim su sticali znanje brojni ashabi i tabi'ini. Od njega se prenosi 179 hadisa, a predaje od njega preuzimali su: Enes bin Malik, Fedale bin 'Ubejd, Ibn 'Abbas, Ebu Umame, 'Abdullah bin 'Amr bin 'As, Džubejr bin Nufejr, Jezid bin

⁸⁸ Viddjeti: Muhammed bin S'ad, "Et-Tabekatul-Kubra" dirasa ve tahkik, Muhammed 'Abdulkadir 'Ata', Darul-kutubil-'ilmijje, Bejrut, 1410/1990., 3/389., i Ibn Hadžer El-Askalani, "El-Isabe fi temjizis-sahabe", Darul-kitabil-'arebi, Bejrut, bez god. izd. 3/240.

⁸⁹ Vidjeti: "Šezeratuz-zeheb", 1/160.

⁹⁰ Vidjeti: "Tehzibu sijeri e'alam-nubela", 1/67., "El-E'alam", 5/98., i "Tezkiretul-huffaz", 1/24.

⁹¹ Viddjeti: "Tezkiretul-huffaz", 1/24. i "El-E'alam", 5/98.

Vehb, Ebu Idris El-Halvani, 'Alkame bin Kajs, njegov sin Bilal, njegova supruga Ummud-Derda', Se'id bin Musejeb, i dr.⁹²

El-Kasim bin Abdurrahman navodi da je «Ebud-Derda' bio od onih kojima je dato znanje.» (كان أبو الرداء مت الذين اوتوا العلم) . Ebud-Duha prenosi od Mesruka da je rekao: «Upoznat sam sa znanjem drugova Allahova Poslanika, s.a.v.s., pa sam se uvjerio da su šestorica dostigla vrhunac a to su: Omer, Alija, 'Abdullah, Mu'az, Ebud-Derda' i Zejd bin Sabit.» Ibn Ebi Mulejke kaže: Čuo sam od Jezid bin Mu'avije kad kaže: 'Ebud-Derda' je bio fekih i učenjak koji je svojim znanjem liječio od bolesti.» El-Lejs bin Sa'd prenosi od jednog čovjeka da je rekao: «Vido sam Ebud-Derda'a pred džamijom, a za njim pristala masa svijeta, kao za sultanom, i pitaju ga o raznim oblastima nauke.»⁹³

Iako je bio vrlo uspješan trgovac i živio u vrijeme blagostanja kada se islamska država širila nevjerovatnom brzinom, on se opredijelio za asketski način života. Bio je predan ibadetu i nauci cijelim svojim biće, zato je bavljenje trgovinom smatrao zaprekom na putu njegovog duhovnog i naučnog uzdizanja. Neko ga je jednom upitao u vezi s tim a on je odgovorio: «Prije prelaska na islam bio sam trgovac pa sam prelaskom na islam želio da spojim trgovinu, ibadet i nauku, i nisam uspio. Ostavio sam trgovinu a prihvatio se nauke i ibadeta. Tako mi Onog u čijoj ruci je moj život, ne želim da imam dućan čak kod vrata Ka'be, da trgujem i da svakodnevno zaradim 40 dinara (zlatnika), pa da ih sve podijelim, i uz to makar svaki namaz klanjao u džematu. Ja nisam od onih koji smatra da je Allah zabranio trgovinu, ali ja volim da budem od onih koje nije zavela trgovina od zikrullaha⁹⁴ (ibadeta).»⁹⁵

Prije odlaska u Šam halifa mu je ponudio da bude namjesnik, a on je to odbio rekavši: «Ako me smatraš dorašlim da idem u Šam, onda mi omogući da ih podučavam Knjizi njihova Gospodara i sunnetu Allahova Poslanika, te da im klanjam.» Omer je to prihvatio i poslao ga za Damask.»⁹⁶

U vrijeme njegovog boravka u Damasku, vladar pravovjernih, hazreti Omer, r.a., ga je posjetio. Došao mu je kući

⁹² Vidjeti: "Tezkiretul-huffaz", 1/24., i "Tehzibu sijeri e'alam-nubela", 1/67..

⁹³ "Tezkiretul-huffaz", 1/25.

⁹⁴ Ovom izjavom on je aludirao na 9. ajet sure EL-Munafikun: "O vjernici, neka vas imanja vaša i djeca vaša ne zabave od sjećanja na Allaha. A oni koji to učine, propali su."

⁹⁵ Prethodni izvor i "Iz života ashaba", str. 150.

⁹⁶ "Iz života ashaba", str. 150.

noću a on ni svijeće nije imao. Sjeo je pored njega i počeo pipati oko sebe kako bi raspoznao u kakvom je imovnom stanju. Postelja mu je bila hasura na pijesku, tražio je jastuk a napipao konjsko ćebe, opipao je pokrivač i utvrdio da je to obično platno koje mu ništa ne znači u hladnom Šamu. Utvrdivši sve to upitao ga je : «Allah ti se smilovao hoćeš li da ti pošaljem nešto pokućstva?» Odgovorio je: «Zar se ne sjećaš, o Omere, hadisa Allahova Poslanika?» «Na koji hadis misliš» upitao je Omer, a Ebud-Derda' je rekao: «Zar Alejhisselam nije rekao: 'Dosta vam je od dunjaluka onoliko koliko je potrebno putniku.» Omer je odgovorio: «Da sjećam se», a on je nastavio: «Omere, koliko smo dostojni ovog hadisa, koliko ga se pridržavamo?» Kada je halifa čuo ove riječi rasplakao se, s njim je plakao i Ebud-Derda'. Tako su u razgovoru i plaču dočekali zoru, Allah bio zadovoljan s njima dvojicom.⁹⁷

Umro je u Damsku 32. godine po hidžri. Sve do svoje smrti podučavao je ljude Kur'anu i sunnetu. Kada je bio na samrti pitali su ga: «Šta te boli?» odgovorio je: «Moji grijesi!» «A želiš li šta?» rekao je: «Oprost moga Gospodara!» Potom se obratio prisutnima riječima: «Podstičite me na izgovor riječi *La ilahe illallah Muhamedun resulullah*, a stalno je ponavljao šehadet sve dok nije ispustio svoju plenenitu dušu i napustio ovaj prolazni svijet.⁹⁸

Eto takvi su bili hafizi, drgugovi Allahova Poslanika. Pobožni, učeni, hrabri, požrtvovani, uvijek stavlajući u prvi plan interes islama. Njihov način života za mnoge djeluje nestvarno. Njihova ljubav prema islamu dosegala je tu razinu da će oni ostati nadahnjujući primjer muslimanima do Sudnjeg dan. U cilju dostavljanja Allahove vjere žrtvovali su se svim raspoloživim sredstvima. Stotine njih ostavili su svoje kosti po raznim dijelovima zemaljske kugle. Vrlo mali broj umro je u Mekki i Medini što je znak da su šireći Allahovu Knjigu i Sunnet Njegova Poslanika bili razasuti diljem svijeta. Upravo iz ovih razoga Uzvišeni je za njih u Svojoj Knjizi kazao: «Vi ste narod najbolji od svih koji se ikada pojavio...»⁹⁹ Neka ih Milostivi Allah obilato nagradi i smjesti u Dženneti firdevsi e'ala, a nas okoristi njihovim znanjem i mudrošću i neka nas učini njihovim društvom. Amin!

⁹⁷ Isto, 152.

⁹⁸ Isto

⁹⁹ Ali 'Imran, 110.

LITERATURA

- El-Buhari, *Fethul-Bari šerhu Sahihil-Buhari*, Ibn Hađer El-Askalani, tahkik, Abdullah bin Baz, Darul-fikr, Bejrut, 1411/1991.
- Ahmed bin Hanbel, *Mussned*, Daru ihjait-turasil-arebi, drugo izd. 1411/1991.
- El-Hakim En-Nejsaburi, *El-Mustedrek ales-Sahihajn*, tehkik Mustafa 'Ata, Darul-Kutubil-ilmijje, Bejrut, 1411/1991.
- *Tefsir ibn Kesir*, Skraćeno izdanje, Visoki saudijski komitet za pomoć narodu BiH, Sarajevo, 2002.
- Ibn Kesir, *Tefsirul-Kur'anil-azim*, Mektebetu daril-fejhai i Mektebetu Daris-selam, Rijad – Damask, 1994.
- En-Nevevi, *Šerhu Sahihi Muslim*, Darul-kalem, Bejrut, treće izd.
- Et-Tirmizi, *Sunen*, Darul-fikr, Bejrut, drugo izd. 1407./1987.
- Ebu David, *Sunen*, i'dad, Izzet ubejd Duas., Darul-hadis, Bejrut, 1388 h.
- El-Hejsemi, *Medžme'uz-zevaid ve menbe'ul-fevaid*, tahkik, Abdullah Ed-Derviš, Darul-fikr, Bejrut, 1414./1994.
- H. Mehmed Handžić, *“Pamćenje Kur'ana napamen (hifz) (Hafizi u Sarajevu od1878. do danas)*, Glavni odbor “El-Hidaje”, Sarajevo, 1943.
- Es-Sujuti, *“El-Itkan fi ulumil-Kur'an”*, Mektebetu Darit-turas, Kairo, bez god. izdanja.
- 'Abdul-Mu'ti Muhammed Rijad Tulejmat, *“El-Halkatul-Kur'anijje”* Daru Nuril-mektebat, Džida, 1421/2000.
- Hajruddin Ez-Zirikli, *“El-E'alam”*, Darul-'ilmi lil-melajin, Bejrut, 1990, deveto izdanje.
- Šemsuddin Ez-Zehebi, *“Tehzibu Sijeri E'alam-nubela”*, Muessesetur-risale, Bejrut, 1412/1991.
- Ibnul-'Imad El-Hanbeli, *“Šezeratuz-Zeheb fi ahbari men zeheb”*, Daru ibn Kesir, Damsak-Bejrut,1406/1986.
- Dr. 'Abdurrahman Ra'fat el-Baša, *“Iz života ashaba”*, Organizacija aktivne islamske omladine, Zenica, 1418/1997.
- Muhammed bin El-Džezeri, *“El-Mukaddimetu fima jedžibu ala kari'il-Kur'ani en ja'lemehu”*, tahkik , Ejmen Suvejd, Darur-Rešad, Džidda, 1407.h.
- Šemsuddin Ez-Zehebi, *“Tezkiretul-huffaz”* Daru ihjait-turasil-'arebi, bez mjesta i god. izd.

- En-Nevevi, “*Et-Tibjan fi adabi hameletil-Kur’an*”, tahkik ‘Abdul-Kadir El-Arnaut, Darur-Rešad, treće izdanje, Džida, 1408/1987.
- Muhammed bin S’ad, “*Et-Tabekatul-Kubra*” dirasa ve tahkik, Muhammed ‘Abdulkadir ‘Ata’, Darul-kutubil-‘ilmijje, Bejrut, 1410/1990.
- Ibn Hadžer El-Askalani, “*El-Isabe fi temjizis-sahabe*”, Darul-kitabil-‘arebi, Bejrut, bez god. izd.

الأستاذ خليل مهيتيش

أبرز الحفاظ في عهد الرسول، صلى الله عليه وسلم

خلاصة البحث

القرآن وحي الله الأخير الموجه بواسطة جبريل إلى محمد، صلى الله عليه وسلم، ثم إلى الناس أجمعين. وقد تكفل الله، سبحانه وتعالى، بحفظه، كما نفهم من القرآن والحديث. ومن أهم أساليب الحفاظ على القرآن الكريم حفظه من قبل المسلمين. أول الحفاظ كان النبي، صلى الله عليه وسلم، وكان يحث الصحابة الكرام على حفظه، وتبعه في ذلك الكثيرون منهم. بغية نيل الأجر الجزيل المذكور في الأحاديث بقي الاهتمام بحفظ القرآن الكريم من قبل المسلمين إلى يومنا هذا.

اختلف العلماء في عدد الصحابة الذين حفظوا القرآن الكريم أثناء حياة الرسول، صلى الله عليه وسلم. ونحن نتحدث في هذا البحث عن السبعة الذين ذكرهم الإمام البخاري في صحيحه. أسماء الصحابة السبعة الذين حفظوا القرآن في حياة الرسول، صلى الله عليه وسلم: عبد الله بن مسعود، سالم مولى أبي حذيفة، معاذ بن جبل، أبي بن كعب، زيد بن ثابت، أبو زيد، أبو الدرداء. ذكرناهم في بحثنا هذا بهذا الترتيب مع ذكر أهم أخبارهم.

THE FOREMOST HUFFAZ AT THE TIME OF THE PROPHET, S.A.V.S.

Summary

Qur'an is Allah's last Book of Revelation passed through an angel named Jibril to Muhammed s.a.v.s. and to all humanity. Out of the Qur'anic text and the Prophet's s.a.v.s words we can understand that Allah, the Sublime, guaranteed its preservation. Learning the Qur'an by heart (hifz) is one of the ways of preserving the Qur'an. The first hafiz was the Prophet s.a.v.s. himself and he encouraged ashabs to memorize the Qur'an. Many of the ashabs followed his lead. Bearing in mind the Messenger's s.a.v.s. praise for a huffaz Muslims keep this practice alive to the present day.

Islamic scholars have a difference of opinion over the number of ashabs who knew Allah's Book of Revelation by heart in His Messenger's lifetime. We decided on the seven ashabs mentioned by Imam Bukhari in his authentic Hadith collection (Sahih) and based on three different chains of transmission Their names are: 'Abdullah bin Mes'ud, Salim mevla Ebu Huzejfe, Mu'az bin Jabal, Ubeid bin K'ab, Zeid bin Sabit, Ebu Zeid and Ebud-Derda'. In this paper we represented them right in this order bringing out some of the most interesting details from their lives we found available.